

Mini canal d'aigües braves

El Club Caiac Baix Cinca, amb el suport de l'Ajuntament de Fraga, gaudirà d'un tram del riu per a esports d'aventura.

Día de la Pau a Calaceit

Los xiquets de l'escola i altres entitats van retre homenatge a Ghandi amb senyeres i càntics.

Per uns rius nets

La CHE ha finalitzat los treballs de neteja del riu Sosa, al seu pas per Sant Esteve de Llitera.

T E M P S
DE LA FRANJA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

2,30 €

Any 11 • núm. 94 • La Franja, març de 2010

Carnaval a Fraga

JAUME CASAS

Arribada de la rua del Carnestoltes de l'Ajuntament de Fraga

EDITA:

ICF Iniciativa Cultural de FranjaC/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 15 21
Associació Cultural del Matarranya
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Centre d'Estudis Ribagorçans (CeRib)

DIRECTOR:

Màrio Sasot
msasote@yahoo.es

GESTIÓ I ADMINISTRACIÓ:

Cèlia Badet

CAP DE REDACCIÓ I

MAQUETACIÓ GRÀFICA:

Isabel Calaf • T. 661 470 457
tempsdefranja@telefonica.net

CONSELL DE REDACCIÓ:

Antoni Bengochea, José Miguel Gràcia, Artur Quintana, Lluís Rajadell i Carles Sancho (el Matarranya). Rosa Arqué, Susanna Barquín, Marta Canales, Jaume Casas, Pep Labat i Carme Tarragó (el Baix Cinca). Carles Barrull, Glòria Francino i Josefina Motis (la Llitera i la Ribagorça). Carme Messeguer (PPCC).

FOTOGRAFIA:

Pep Labat, Sidrid Schmidt Von der Twer i Ricard Solana

OPINIÓ:

Susanna Barquín, Esteve Betrià, Tomàs Bosque, Josep A. Carrégaló, Miquel Estaña, Quim Gibert, Merxe Llop, Marc Martí, Juli Micolau, Joaquim Montclús, Francesc Ricart, Carles Sancho, Ramon Sistac, Natxo Sorolla, Carles Terès i Joaquim Torrent.

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

978 85 15 21

IMPRESSIÓ I PRODUCCIÓ:

Terès & Antolín s.c.
info@teresantolin.com

DIPÒSIT LEGAL: TE-88/2000

ISSN: 1695-7709

EN VENDA A:

Albelda

Estanc Conchita

Calaceit

Papereria Abàs

El Torricó

Llibreria Pilarín

Franja

Llibreria Badia i Llibreria Cabrera

Girona

Llibreria Les Voltes

Lleida

Llibreria de la Generalitat

Mequinensa

Papereria González

Reus

Llibreria Gaudí

Saidí

Llibreria Panadés i Llibreria Sorolla

Saragossa

Papeleria Germinal. C/ Sepulcro, 21

Tamarit

Estanc Patrito

Tortosa

Llibreria El Temple

Vall-de-roures

Llibreria Serret

La memòria històrica, un deure de tots

L'u de novembre de l'any 2005, l'Assemblea General de Nacions Unides, aprovava la resolució 60/7 per la qual designava la data del 27 de gener com a Dia Internacional de commemoració anual de l'Holocaust en memòria de les víctimes de la deportació nazi. L'elecció de la data no era gratuïta, ja que el mateix dia de l'any 1945 les tropes russes alliberaven el Camp d'extermini d'Auschwitz.

Enguany hem celebrat el 65 aniversari d'aquests fets. És un bon moment per a fer recordatori, perquè cal honorar la memòria dels més de 10 milions de víctimes de l'Holocaust, entre elles uns quants milers de republicans espanyols i per a què serveixi com a antídoto, perquè la Humanitat mai més no torni a cometre barbàries similars.

Per nosaltres, la memòria de les víctimes del nazisme està molt lligada a la memòria dels exiliats republicans, homes i dones que després de defensar el govern de la República –no ho oblidem, el govern legítim, democràtic, constitucional del país– hagueren d'emprendre el camí de l'exili, un exili que duria uns 10.000 republicans als camps d'extermini nazis, on dues terceres parts dels quals van ser-hi assassinats.

Per tant, dates com el dia de Commemoració de l'Holocaust o l'alliberament de Mauthausen –el dia 5 de maig– no poden passar desapercebudes al nostre calendari anual. De fet, no poques entitats públiques i privades ho han fet així els darrers anys. Finalment, enguany, també a l'Aragó aquest dia ha tingut un ressò semi institucional a la «Casa de tots», a les Corts d'Aragó, impulsat per Rolde de Estudios Aragoneses i l'Amical de Mauthausen i altres camps.

Tant de bo els propers anys aquesta data tingui tot el caràcter institucional que mereix. Cal fer-se ressò de les recomanacions de l'ONU

i recordar aquests fets històrics com un element necessari per a què les generacions actuals i futures tinguin present on poden dur les discriminacions per qualsevol tipus de diferència: tant si és de religió, de raça, de llengua, d'ideologia, de sexe o qualsevol altra que no respecti la persona en la seva integritat i dignitat.

Cal que continuem aixecant les nostres veus denunciant l'opressió, els genocidis, la negació dels drets de les persones i dels pobles a qualsevol lloc del món.

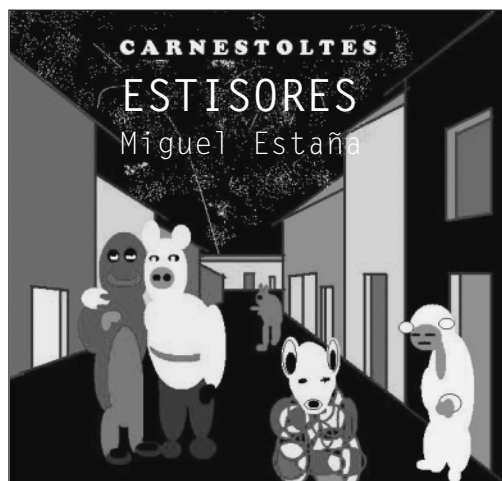
Fem-ho possible: per TV3 i la llengua catalana

El passat 2 de febrer, el Parlament de Catalunya va aprovar una declaració d'adhesió a la Iniciativa Legislativa Popular (ILP) «Televisió sense Fronteres» amb els vots favorables de CiU, PSC, ERC, ICV i PP. En la declaració, s'afirmava que «es tracta d'una iniciativa legislativa que respon a la necessitat d'adaptar el marc legislatiu vigent als canvis tecnològics i d'emissió i distribució de continguts comunicatius que s'estan produint al conjunt de l'estat espanyol» i que l'acord es prenia «valorant la conveniència que l'estat intervingui legislativament per garantir el compliment dels objectius de protecció de les llengües oficials, regionals o minoritàries en la implementació final de la televisió digital».

Pocs dies abans van ser els rectors de les 20 universitats membres del Consell General de la Xarxa Vives els que aprovaven l'adhesió a la mateixa ILP promoguda per ACPV, com també ho han fet tots els sindicats de tots els territoris dels Països Catalans, els partits polítics i les principals entitats i associacions, des de la Federació Lluïll (que reuneix Òmnium Cultural, Obra Cultural Balear i la mateixa Acció Cultural) al FC Barcelona. Tots units per a fer possible la legalització de les emissions de TV3 al País Valencià i el reconeixement del marc nacional de comunicació.

Però una ILP implica a més a més la necessitat d'aplegar 500.000 signatures vàlides de ciutadans i ciutadanes majors d'edat. I és en aquest punt que s'ha de concretar tot aquell consens: perquè el futur del català (que ens ateny al conjunt de la comunitat lingüística) passa, en el segle XXI, per crear «un marc nacional de comunicació».

Per això, i afegint-nos al consens articulat al voltant de la declaració del Parlament de Catalunya, diversos mitjans hem acordat de publicar aquest editorial conjunt com una crida a la ciutadania perquè estigui a l'alçada del repte i col·labori activament en la recollida de signatures –que ja és en el seu tram final– per fer possible un pas endavant. Per TV3 i per la llengua catalana.

s u m a r i

2

Editorial

3

Salutació del director
Cartes dels lectors

4

El Matarranya

6

El Baix Cinca

10

Entrevista

Marcos Calucho,
ex-director de la planta a Fraga
de Becton Dickinson

12

La Llitera i la Ribagorça

13

Revista de premsa

14

La Llitera

15

Debat

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió:
Gracián i la
monarquia espanyola

salutació del director

A punt de tancar aquest número ens assabentem d'una altra de bona de l'Ajuntament de Fraga i de les seues regidories «culturals». Doncs resulta que ha decidit presentar al ple la substitució de cinc noms fragatins d'oficis tradicionals de la vila que hi figuren al polígon Fraga Est, pels noms (en castellà) dels

cinc continents: Europa, Àsia, Àfrica, etc.

La raó esgrimida pels i-responsables municipals és que els proveïdors que acudeixen a aquest polígon es fan un embolic amb noms tan estranys («complexes i difícils de recordar» –diuen ells) com guarnicioner, sabater, alfarer, etc.

Resulta curiós i inquietant aquest implacable sentit pràctic que mostra l'equip governant d'aquest Ajuntament. Les solucions (finals?) que donen evidencien un autoodi tal per la seua cultura que en ocasions com aquesta voregen, si no travessen, la ratlla del genocidi lingüístic.

Jo, quan vaig a la feina a Saragossa, passo molt a sovint per una plaça amb un nom, per a mi, molt «complicat i difícil de pronunciar» com és la del doctor Switzer.

Dons be, a cap dels més de 600.000 habitants de la capital, ni als proveïdors, ni als visitants se lis ha acudit mai demanar lo canvi de nom.

Tal volta perquè Switzer, als saragossans, no lis sona a català. O tal volta perquè als mandataris del consistori fragatí, els noms d'oficis fragatins no li sonen a alemany.

Mاريو Sasot

cartes dels lectors

Jo envejo

Envejo els aranesos. No arriben a l'1% de la població catalana però tenen la llengua aranesa oficial, i programes de TV3 en la seua llengua!

Envejo els retoromànics suïssos, amb percentatges més baixos que els aranesos (0,5%) però amb drets semblants a la gent de l'Aran.

Envejo fins i tot a tribus sud-africanes, que tenen al seu país onze llengües oficials!

I tanta enveja em ve, perquè a nates –els aragonesos de llengua no castellana– polítics que es vanten de democràtics, ens han fet esperar vint-i-cinc anys (des de la declaració de Mequinensa) i han acabat convertint la Llei de Llengües en «Llei de l'Embut» (l'ample per a ells, l'estret per a nates) i ens deixen al costat dels kurds, amazigs, etc.

I envejo també a la majoria d'aragonesos –els que poden cridar «Viva Aragón» en la seua llengua. Jo, ni que sigui per importunar a la gent d'allà que ens discrimina això no ho diré mai més. D'ara endavant sempre cridaré ben fort, VISCA ARAGÓ!

Medardet
Benavarrí

Iglesias sorprèn

Soprèn que l'Atis, un déu romà trobat a Fraga, estigui en el Museu d'Osca. Soprèn que els mosaics localitzats a Vil·la Fortunatus de Fraga estiguin en el Museu Arqueològic de Saragossa. Soprèn que el català, la llengua autòctona

de la Franja, no hi sigui oficial (i el castellà, sí), malgrat la ratificació per part d'Espanya de la Carta Europea de les Llengües. Certament, el president Marcelino Iglesias sorprèn quan declara a La Vanguardia de diumenge 14-2-10 que «sorprende que tengamos que argumentar que una obra que en el siglo XIII se hizo en un pueblo de Aragón tenga que estar en ese pueblo».

Quim Gibert
Fraga

José Antonio a Saidí

És una llàstima que Saidí continuï dedicant un dels seus principals carrers a José Antonio. Amb la llei de la memòria històrica ara seria un moment ideal per substituir els darrers noms franquistes. Tot i que l'espanyola és una democràcia de baixa intensitat, la perversitat dels règims totalitaris no és exemple de res positiu.

J. Buenacasa
Saidí

ACLARIMENT:

Al número 93, l'amic Francesc Ricart, en la seua columna «Som d'eixe món» confon la 'i' llatina de la portada del número 93 amb un signe d'exclamació inicial. Sol hi ha un signe d'exclamació, el final, que abasta els dos sintagmes: Bon any i bona Llei. I, a la meua Salutació, afegia que ambdós conceptes eren desitjos als lectors, no realitats.

M.S.

La dificultat de la diversitat

«La atención será muy buena. La única dificultad quizá será el idioma... ¡Aunque vosotros, los de la Franja ese problema no lo tenéis!». Aquestes paraules ens les va dir la metgessa del Miguel Servet quan ens entregava l'informe per anar a la Vall d'Hebron. Es tracta d'una excel·lent professional, amable i respectuosa que, a més, va fer part de la seua formació a la Vall d'Hebron. El seu perfil, doncs, és lluny dels aragonesos abduïts per la visió catxirulera del món. En aquell moment tenia coses infinitament més importants per preguntar-li que no pas aquesta qüestió. Tanmateix ara, quan fa prop d'un mes que ens hi estem, a la Vall d'Hebron, encara espero que se'm manifesti el temut «problema de l'idioma». Més aviat la llengua vehicular de gran part del personal sanitari sol ser la mateixa que a Saragossa. Això sí, tothom t'entén si els parles català i la gran majoria t'hi contesten amb un bon nivell de dicció i vocabulari.

Aquesta anècdota m'ha desvetllat la melangia que ens posseeix als catalanoparlants. Si per les Espanyes, fins i tot la gent cultivada i viatjada continua considerant els idiomes no castellans una dificultat, estem arreglats.

Aquests dies el tren em porta amunt avall –físicament i mental. Les coses importants desplacen les secundàries, però les cosetes quotidianes són les que ens fan la vida agradosa. Els prejudicis, en canvi, només ens embruteixen.

Carles Terès

Beseit en Carnestoltes

■ MMR

El passat 14 de Febrer, el famós personatge d'èxit televisiu entre els xiquets –i els no tant xics– Bob Esponja i els seus amics, Patricio, Calamardo, Señor Cangrejo i en Placton van realitzar una visita turística pel Matarranya. En una entrevista que ha tingut la gentilesa de dedicar en exclusiva a La Franja, en Bob Esponja va respondre a la pregunta de si canviaria el seu hàbitat a la mar salada per les pures i límpides aigües de la Badina Negra, que no ho faria mentre no l'i ensenyessin a parlar en Català i que a banda, tornant a les aigües, pures, sí, i gelades també, per tant, a la tele, ja s'hi viu prou bé.

Haití, protagonista del Dia de la Pau a Calaceit

■ Irene Torà

El dia 29 de gener es va celebrar un any més a Calaceit el Dia de la Pau en record de la mort de Mahatma Gandhi. L'acte principal, que es va realitzar a la Plaça Major, va ser protagonitzat pels xiquets i xiquetes de l'Escola Mare de Déu del Pla que van arribar portant una bandera pacifista. A continuació van anar passant tots els cursos per a llegir cites famoses de grans pacifistes de la història como Gandhi, Mandela o Martin Luther King, per acabar amb la lectura d'un manifest molt aplaudit pels assistents. L'acte va acabar amb tots els xiquets cantant una versió de la cançó *No dudaria* d'Antonio Flores.

Paral·lelament a aquest acte i durant tot el matí, l'Associació de Dones i Consumidors Kalat-Zeyd va recollir donacions per als damnificats pel terratrèmol d'Haití.

L'acte, com cada any va ser molt càlid i emotiu, tot i les baixes temperatures de la jornada.

Reconeixement merescut

José Antonio Labordeta serà investit doctor honoris causa per la Universitat de Saragossa. Una excel·lent notícia. Labordeta s'ho mereixia perquè com a escriptor, periodista, cantautor, professor i polític és un aragonès que concita assentiment general entre una amplíssima majoria d'aragonesos i ja se sap el difícil que és en aquesta terra aconseguir que tots ens posem a una en la defensa de lo nostre.

Labordeta s'ha passat la vida explicant com és Aragó, cantant per la llibertat i recorrent tota la nostra geografia. Labordeta és d'aquells aragonesos que sembla autoestima entre els aragonesos i un profund, autèntic, gens acaramel·lat, amor per Aragó. Enhorabona a un dels principals promotors del diari *Andalán* i de tants projectes en favor d'aquesta terra.

Enhorabona també al polític que va saber enfrontar-se a qui es van mofar d'ell i, per tant, d'Aragó i de milers d'aragonesos, al Congrés dels Diputats. Mai oblidarem aquell moment i tants altres en què José Antonio Labordeta va saber proclamar amb fermesa i cantar amb un entusiasme insuperable que «aquesta terra és Aragó». La notícia de la seua concessió del doctorat honoris causa va ser recollida amb diferent entusiasme en els mitjans de comunicació: en un va aparèixer a una columna i en altres a quatre amb fotografia del guardonat a tres columnes. Diferent manera de veure les coses i de celebrar un premi merescut que a José Antonio Labordeta no ha arribat tard per allò de que «mai no és tard quan arriba» i del tot merescuda, com en aquest cas.

Ramón Mur

Xerrada fallida de CHA a la Codonyera

■ Artur Quintana / J.M. Gràcia

Ajuntament de la Codonyera

La Chunta Aragonesista va voler fer una conferència informativa el passat 20 de febrer a la Codonyera, dins de la campanya de divulgació sobre la Llei de Llengües que havia previst organitzar a diversos pobles del Baix Aragó. Per a fer-la, va sol·licitar un local a l'Ajuntament d'aquesta vila. L'alcaldeessa, del

PAR, en primera instància ho va denegar, al·legant que el tema «no tocava» i que, segons ella, «podia produir crispació entre la població». Finalment, quan va veure que no hi havia cap impediment legal fefaent, va cedir un local a la Chunta Aragonesista, declarant, però, que tota la corporació de la Codonyera s'ha ex-

pressat en contra d'aquesta cessió. Això volia dir que no solament els regidors codonyerans del PAR s'havien declarat en contra de cedir un local per a fer una conferència sobre la Llei de Llengües, sinó també els regidors codonyerans del PSOE, tot i que va estar precisament el PSOE qui dur a les Corts la dita llei. Recordem també que la corporació municipal de la Codonyera va firmar el 1984 la Declaració de Mequinensa.

Vist que les possibilitats d'èxit de públic a xerrada de JA eren escasses donat l'ambient regnant, els dirigents provincials d'aquest partit van decidir ajornar «sine die» aquest acte i fer, aqueix dissabte, només una conferència a Alcanyís. Més endavant la faran també a la Codonyera i a altres llocs del Matarranya.

Primera Trobada de Gènere Negre

■ Redacció

El dissabte 27 de febrer, a les 12 hores, va començar la 1a Trobada de Gènere Negre del Matarranya a Can Serret, com no podia ser d'una altra manera.

Hi eren el Jordi Pijoan-López i el Manel Barrera, autors de *Tu no m'estimes* i *Sang Culé* i Fede Cortés (amb la seva trilogia de *Johnson & Johnson*) que van signar tants exemplars com van voler, en una de les maratons literàries organitzades per l'Octavi Serret.

Es tracta d'un fet força important per a les lletres ebrenques, amb la potenciació d'un gènere que compta amb grans autors a la literatura catalana. Aquí tenim un petit currículum dels autors participants, i també una sinopsi de la seua obra:

Manel Barrera Pérez, nascut a Peñarroya (Còrdova) al 1955.

Llicenciat en Història. Al llarg de dos anys va treballar com a periodista al *Diari de Barcelona* i va ser col·laborador de *l'Avenç*. Va ser arxiver a l'Arxiu Històric de l'Hospitalet de Llobregat.

amb l'obra *Una combinació prohibida*, finalista al I Concurs Literari d'Humor Negre amb *Psicofonia per a principiants* i a les edicions del concurs de contes hiperbreus El Basar de 2005 i 2006 amb les obres *Crua Realitat* i *Sotjada*.

Tots dos d'un plegat són autors de *Tu no m'estimes* (Ed. Llibres de l'Índex, col·lecció Mar Blava), novel·la considerada una de les millors aportacions del 2008 al gènere negre en català, segons *La Vanguardia*, i també de *Sang Culé*.

Frederic Cortés i Cortés va néixer el 23 de desembre del 1960 a Falset (Priorat). Va cursar magisteri a Tarragona. Posteriorment s'interessà pel llenguatge lògic de la informàtica i el fet de programar li causava el mateix plaer que escriure versos. És regidor de l'ajuntament de Falset.

Jordi Pijoan-López, nascut a Tortosa el 1970. Arqueòleg de formació, compta amb nombrosos textos científics publicats. Ha estat guanyador del III Concurs de Contes JoEscric.com

Extranjeras

Esta és bona. Ma mare ingressada a un hospital de Saragossa, i escolto: *esto a la habitación de las extranjeras*. Batxillera, segueixo a la infermera, i fem cap a l'habitació de ma mare. Estrangers se considere als catalans per la política que ells mateixos promouen. Però a natures? Passada la flamerada me'n acato de que la culpa d'eixa ignorància és del nostre Govern. Passo que la gent gran desconeguin l'Aragó catalanoparlant, però la gent jove? A escola bé que els ensenyen les llengües parlades a Espanya, allavons, perquè no explicar-los-hi que a la seua pròpia Comunitat hi ha milers de persones que parlen català? Ara diuen los que manen que el català és considerat llengua pròpia, original i històrica, però en cap cas cooficial amb el castellà. M'agarren golades de sentir-ho! Catalunya, País Basc, Galícia, son comunitats històriques, i darrera aniran altres, menys la nostra clar, perquè el regne d'Aragó i la Corona no van pintar mai res al Mediterrani, ni a l'escena d'Europa, ni a la constitució d'Espanya, perquè mai hem tingut furs propis, ni tampoc eixe requisit fonamental per rebre el reconeixement de comunitat històrica, no tenim una llengua pròpia, original i històrica, no oficialment. Los catalanoparlants d'Aragó som i serem aragonesos de segona, com la nostra Comunitat és també una Comunitat de segona.

Susana Antolí

Fraga gaudirà d'un mini canal d'aigües braves el proper març

■ Carme Tarragó

Mini canal del riu Cinca pel Club Caiac Baix Cinca

L'ajuntament de Fraga s'ha compromès a subvencionar el 100% del mini canal que el Club Caiac Baix Cinca ha projectat a la marge esquerra del riu Cinca, paral·lel a l'avinguda Reyes Católicos de Fraga. Un canal temporal, que ja ha rebut l'autorització per part del Ministeri de Medi Ambient i de la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre. Aquest mini canal s'utilitzarà mentre s'espera poder resoldre els tràmits administratius i aconseguir la subvenció necessària per poder construir el tan esperat canal d'aigües braves. Una actuació, aquesta darrera, per la qual l'Ajuntament de Fraga ja tenia una subvenció de 870.000 euros per part de la societat Expoagua, però que, finalment, ha perdut ja que l'obra no es va poder realitzar en els terminis establerts.

El cost d'aquest mini canal ascendeix a 15.000 euros, tot i

així, l'Ajuntament ha decidit reduir costos i únicament finançarà uns 6.000 o 7.000 euros, és a dir, la meitat del que inicialment estava previst, segons explicava el president del Club Caiac Baix Cinca, José Antonio Cuchí. Amb la qual cosa, membres dels clubs de piragüisme de la comarca, s'han vist obligats a contribuir en la construcció del mini canal, per tal de poder-lo dur a terme, començant, en primer lloc, per netejar les vores dels rius.

Els treballs de construcció del canal s'inicien a finals del mes de febrer, amb la qual cosa, a mitjans del mes de març, podrien estar finalitzades. Cal recordar que es tracta d'un canal de 300 metres, on es contarà amb unes 25 portes i s'utilitzarà per dur a terme entrenaments i per alguna competició dels més petits. Per tant, s'haurà de recol·locar alguns blocs de pedra amb l'ob-

jectiu de generar noves contracorrents que complementaran les que ja es produeixen amb els pilars del pont i les columnes que sostenen la rotonda que li dona accés. A més a més, està prevista la instal·lació de cordinos

D'altra banda, s'està negociant la possibilitat d'utilitzar un local proper al futur mini canal, per tal de poder guardar-hi el material i utilitzar-lo com a vestuaris dels piragüistes.

El president del Club Caiac Baix Cinca, José Antonio Cuchí, explica la importància d'aquesta actuació per a tots els seus socis: «El Club té uns 80 socis, entre els que hi figuren dos campions d'Espanya infantils, però, avui dia, entrenem a les instal·lacions ubicades al Pirineu Català, com és Sort o la Seu d'Urgell. Disposar, a Fraga, d'un canal d'entrenament és molt important per a nosaltres».

Francisco Menén Pujades, de la jota al *bel canto*

■ Mary Zapater Labrador

La potència de veu del jove Menén (Fraga, 1904) com a cantador de jotes era ben coneguda en les festes i tertúlies de la vila fragatina, però el seu destí com a cantant líric el van començar a teixir un manescal, Joaquín Abad, i Mariano Gómez, lo so *Corretges*, guarnicioner de professió i tocador de guitarra *amateur* els diumenges i festius. Per assegurar-se de la qualitat de la veu del cantador, el van acompanyar fins a Pena-roja de Tastavins, on s'estaven temporalment Giovanni Zenatello, tenor italià (l'impulsor de la reconversió de l'amfiteatre de l'Arèna de Verona en un teatre a cel obert), i Maria Gay, mezzosoprano catalana, tots dos empresaris al Teatro Real de Madrid. La parella va certificar les qualitats de Menén i, de seguida, Mariano Roca, *Marienet lo del Café*, es va posar en contacte amb un parent seu resident a Barcelona, Alberto Castells, director del Banco Vitalicio de España, que va aconseguir que l'escoltessen al Liceu i, amb l'opinió unànime del seu potencial, es va fer càrrec dels seus estudis. Menén va cursar tres anys al Conservatori i, desplaçat a Itàlia, va establir la seua residència a Milà, per perfeccionar la seua tècnica i fer-se un repertori propi.

El seu debut va ser, el juny de 1929, a Sannazaro (Pavia) i tot seguit al Teatro Municipale di Piacenza amb l'òpera *Lucia de Lammermoor*, de Donizetti, amb la qual va aconseguir un gran èxit. Com a tenor consagrat, va completar una reeixida gira pels principals teatres d'Itàlia. Al seu repertori hi eren peces de prestigi mundial com *Andrea Chenier*, *La Gioconda*, el *Rigoletto* de Verdi, la *Tosca* i *La Bohème* de Puccini, o *Il trovatore* i *Aida* de Verdi. L'octubre de 1930

moriria a Barcelona el seu mecenes Alberto Castells, fet que va deixar Menén orfe d'un important suport econòmic i personal.

Menén sempre va mantenir el lligam amb la població que l'havia vist nàixer. Així, el trobem retratat a la vora del pintor Viladrich en un dinar de l'associació Amigos de Fraga el 1929 o actuant, l'any següent, al Teatro Victoria de Fraga o al Salón Galicia en un concert benèfic, i també al Teatre Principal de Lleida. Les amistats que havien impulsat la carrera de Menén, sabent que el traspàs de Castells havia truncat les possibilitats del tenor per seguir ampliant repertori a Itàlia, van sol·licitar l'ajuda municipal, a la qual sol·licitud l'Ajuntament fragatí va respondre encapçalant una subscripció pública amb 500 pessetes.

Després de diverses gires per tota Espanya va tornar a Barcelona per ampliar repertori amb el *Lohengrin* de Wagner, la *Carmen* de Bizet i els *oratoris* de Bach, Mendelssohn i Haendel. I seguia actuant ja com a tenor consagrat. Estant a Lisboa, va rebre un cable del director de la Compañía Bracale contractant-lo per a una temporada de gira per Amèrica.

Allà va actuar a Veneçuela, Puerto Rico, Costa Rica, Argentina, Colòmbia, les colònies angleses, Mèxic i els Estats Units. En el teatre San Carlos de Washington, en una representació de l'Opera Company, va assistir personalment a escoltar-lo el president Roosevelt; la seua fotografia va ser portada del núm. 35 (de febrer de 1934) de la *Revista Ibérica* de Nova York; i el maig d'aquell mateix any va ser objecte d'un càlid homenatge de la Cambra de Comerç d'Espanya i del diari *La Prensa*. A

Francisco Menén Pujades

Cuba hi va viatjar contractat pel mestre i compositor Ernesto Lecuona i, més endavant, per l'Orquesta Filarmónica de Santiago. L'any 1940 tenia programat el seu retorn a Europa amb un contracte per debutar al Teatre de l'Òpera de París, però la Segona Guerra Mundial va postergar els seus plans per temps indefinit.

Finalment va decidir tornar a Espanya, on la postguerra mantenia totes les companyies d'òpera sota mínims. Malgrat això, el 1947 va iniciar la temporada actuant al teatre de l'Orfeó Gracienc interpretant un paper a *Tosca* per continuar amb els Cors i Orquestra del Gran Teatre del Liceu, i l'any següent el trobem al Teatro Romea de Múrcia, amb la Compañía de Ópera Italiana, representant el paper principal masculí de *Lucia de Lammermoor*. El juliol d'aquest mateix any, l'Orfeón Zaragozano va organitzar un gran concert d'homenatge al tenor Menén al Palau de la Llotja de Saragossa.

Menén va tenir moltes ofertes per actuar dins del *género chico*, però ell es considerava de formació operística i no se sentia còmode en la sarsuela,

per la qual cosa va declinar els contractes que li oferien.

El 1951 va voler donar eixida al seu art marxant novament a Itàlia, al seu estimat Milà, però hi va trobar una situació pitjor que a Espanya, ja que Itàlia no havia remuntat encara els estralls de la Segona Guerra Mundial; s'hi representaven òperes, però Menén sentia que aquell ja no era el seu món i notava la falta dels seus coneguts, la majoria desapareguts o exiliats pel món. Desanimat, va tornar a Espanya, i en la plenitud de les seues facultats artístiques es va retirar del cant i dels escenaris. A casa d'uns amics comuns havia conegut la Maria Dolors Rourich, amb qui va contraure matrimoni; van obrir una pensió al carrer Princesa de Barcelona.

L'any 1980 l'emissora local Ràdio Fraga li va dispensar un homenatge, al qual va assistir personalment, malgrat la seua edat avançada, per l'estreta vinculació que mantenia amb la població i amb la família fragatina. Va morir el 27 de maig de 1986 i per exprés desig seu els nebots li van portar terra fragatina, que va ser estesa sobre el seu fèretre.

Resposta correcta

Imagina que demà t'has de trobar amb algú a Barcelona, però no saps ni lloc ni hora. Imagina també que l'altra persona també sap que s'ha de trobar amb tu, però tampoc no té informació sobre quan ni on. Com que els dos us voleu trobar, fareu un tempteig de pensament circular fins arribar a un punt d'equilibri, i us presentareu, segurament, a les 12, a la Plaça Catalunya. Per què? Fàcil. Fa dies que faig la prova, i la major part de la gent decideix que la Plaça Catalunya i les 12 són la millor opció. En aquest cas, la resposta correcta és la més freqüent. Per què? Carai, perquè si la gent es vol trobar, haurà d'anar on va Vicent.

A Nova York, algú es va dedicar a fer la mateixa pregunta que jo, i la majoria aniria a l'estació Grand Central, també a les 12. No he fet la prova a Fraga, però intueixo que la major part de la gent aniria al Cegonyer, a les 12.

Les respostes que s'allunyen de la majoria no són incorrectes, però sí fan més complicada la difícil tasca de preveure que l'altre faci el mateix.

Aquest és un joc que s'utilitza per il·lustrar que, a l'hora de plantejar una estratègia davant d'una situació on la meua decisió i la de l'altre estan relacionades, caldrà trobar un punt d'equilibri on tot hom en surti guanyador.

I ara pensava en la propra pregunta. Imagina que vols anar a una jornada sobre dignificació lingüística. Segur que la resposta correcta haurà de ser el 6 de març al Palau Montcada de Fraga.

Susanna Barquín

Gran participació al Carnestoltes de Fraga

■ Carme Tarragó

Rua de Carnestoltes a Fraga

El passat 13 de febrer, més de 2.000 persones van omplir els carrers de Fraga per tal de celebrar el tradicional Carnestoltes, tot i les baixes temperatures. La festa es va iniciar, aquest dissabte, amb la celebració de la Gran Rua de Carnestoltes, encapçalada pel grup de Mascres i amenitzat per la Xaranga de Fraga. Els fragatins disfressats van concentrar-se a partir de les 3 de la tarda a la plaça d'Espanya, des d'on es va començar la Rua cap a la plaça Sant Pere. En aquesta plaça va tenir lloc la ja tradicional «Rifa del Tocino» que organitza, cada any, la Confraria de Sant Antoni. A partir d'aquí, la cercavila va seguir fins l'Hort de l'Hospital, on va tenir lloc la celebració del ball de los ninots. Els presents van seguir cap al carrer Major fins arribar al Passeig del Cegonyer, on va desfilar tota la Rua.

De les més de 1.000 persones disfressades, un total de 638 van participar en el concurs de disfresses que la Comissió de Festes i l'Ajuntament de Fraga

havien convocat, amb la finalitat d'escollir al Rei Carnestoltes 2010 i entre els quals repartiria la suma total de 500 euros. El guardó de Rei Carnestoltes 2010 va recaure, aquest any, sobre un grup de joves disfressades d'Esmeralda, la protagonista femenina del clàssic de Victor Hugo «El geperut de Notre Dame». Pel que fa a la

categoria infantil, el premi va ser pel grup «Els espantocells malignes». Cada grup premiat va rebre 200 euros.

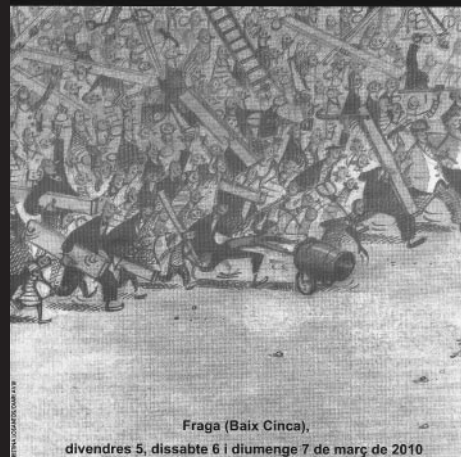
D'altra banda, també es va fer entrega de quatre accèssits, consistents en un pernil cadascun. Els premiats, en aquest cas, van ser per als grups «Planet 51», «La petita Cort» que rememorava la imatge de la cort de Lluís XV, «Mariners» i «Saw», escenificant la popular saga de pel·lícules de terror.

Aquesta festivitat, el dia gran de la qual es va celebrar dissabte 13 de febrer, ja s'havia iniciat el dia anterior amb el «Villagers Carnival Night», una trobada de Dj's locals a la discoteca fragatina Florida 135.

A més a més, el Carnestoltes fragatí es va prolongar fins dimecres 17 de febrer, quan es va celebrar la Cremada i Enterrament de los Ninots. Amb aquest espectacle es va posar fi, a Fraga, al Carnestoltes 2010.

Llengua i emoció

Jornades per la dignificació lingüística

Fraga (Baix Cinca),
divendres 5, dissabte 6 i diumenge 7 de març de 2010

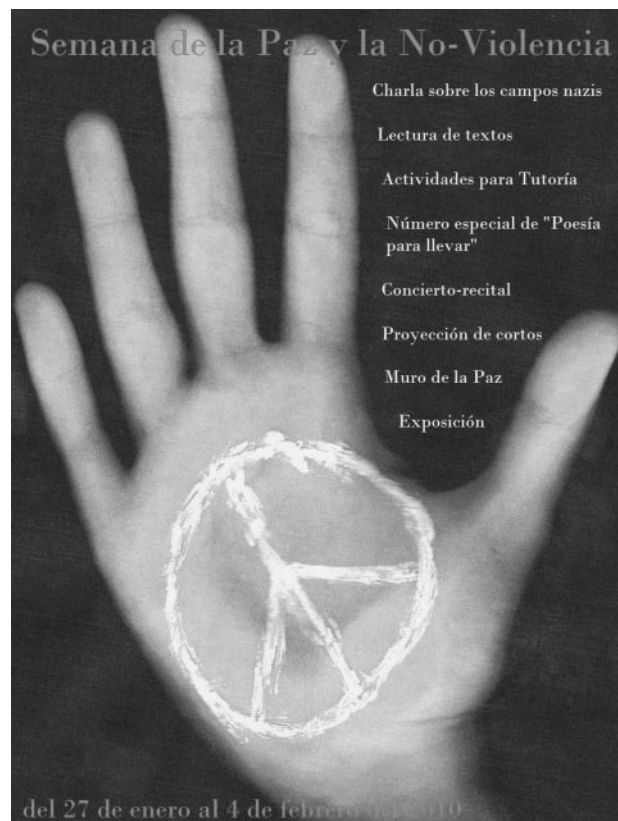
Franja de Ponent i creativitat

Propostes pràctiques i concretes per a viure en català

Música i poesia per la Pau

■ Rosa Arqué

L'I.E.S. Baix Cinca de Fraga ha celebrat la setmana de la pau i la no violència amb diferents actes programats dins i fora del Centre. Amb aquest motiu s'han preparat xerrades sobre els camps de concentració, una exposició, projeccions de curtmetratges i lectura de textos. Per tancar totes les activitats, es va idear, per primera vegada, lo recital-concert «Música i poesia per la pau». L'acte es va celebrar lo dia 11 de febrer al local social de Torrent de Cinca i hi van participar alumnes, pares i professors. Lo programa era molt variat i es van combinar peces de vídeo, de música i textos literaris. Aquella nit vam poder recrear-nos amb poemes, entre altres, de Drexler, Celaya, M. Hernández, J. Sisterna i Borges. Però també vam escoltar peces musicals interpretades pels alumnes que ens van demostrar que són capaços de tocar *Somewhere over the rainbow*, de rapejar Cielo Nocturno i de deixar-nos al·lucinar amb *Crazy*, de Simple Plan o Percussió al Hall de Blanca Domínguez.

ESTAMPES RIBERENQUES

Que ens reprimim és l'objectiu

■ Quim Gibert

Eliette Abécassis, filòsofa, sosté que la indústria cosmètica i paramèdica, des de cirurgians plàstics a massatgistes, s'enriqueixen de l'angoixa de les dones: «les revistes femenines convencen que les corbes naturals són un greu problema (...) fan sentir la dona culpable de ser el que és: de tenir saludables i belles reserves calòriques» (*La Vanguardia*, 30-1-09). Per raons similars, l'Estat espanyol (i els confidents mediàtics, comercials, intel·lectuals) treu partit de l'angoixa dels catalanoparlants. Sobretot, davant de situacions de conflicte lingüístic, arran de les quals ens fan sentir problemàtics i intransigents. Aquest malestar és tan feixuc que explica, tot i que no justifica, que ens reprimim a l'hora d'expressar-nos espontàniament en català. Conseqüentment, passar-nos al castellà s'ha convertit en una pràctica molt estesa, que ja gairebé mai percebem com a coactiva. Però, llavors, el procés de substitució del català en favor de la llengua castellana queda accelerat. Canviem de llengua perquè expressar-nos en català ens transmet inseguretat davant de desconeguts o de castellanoparlants (encara que et puguin entendre en català i fins i tot parlar-te'l). És públic i notori que els parlants que se senten segurs, en matèria lingüística, són els que poden viure les 24 hores en la llengua autòctona. És a dir, els parlants de societats normalitzades lingüísticament. La nostra manca de lleialtat lingüística és una conducta induïda per l'*statu quo*, atès que la llengua de les emocions dels catalanoparlants, aquella que flueix amb més naturalitat, és el català.

Els cànons de bellesa que dicta subtilment i impecable la moda

expliquen que el cos femení s'hagi convertit en l'enemic de moltes dones. També és cert que hi ha catalans que viuen la seva identitat lingüística com un inconvenient. Si a causa d'aquestes percepcions negatives, la salut corporal és castigada amb dietes i tractaments regeneradors, la llengua és castigada parlant-la malament, fent-ne escarnis, incentivant prejudicis lingüístics...

En aquesta línia, tant Quim Monzó com Jordi Pujol, en un acte organitzat fa uns mesos, es lamentaven de la poca qualitat lingüística del català que ara es parla. Ambdós coincidiren a atribuir-ho a l'escassa implicació de TV3 i Catalunya Ràdio. Per Pujol, part de la professionalitat d'un periodista es mesura parlant i escrivint bé la llengua que utilitza. Monzó va dir que parlar malament el català ha quedat associat a ser cosmopolita: «han convertit en mèrit el ser un ignorant en el domini de la llengua» (*La Vanguardia*, 23-1-09). A propòsit d'aquest cosmopolitisme, que algú ha qualificat de *cosmopolitisme tifa*, l'analista polític Francesc Codina afirma que «el fet més greu no és pas l'exhibició de píffies de molts comunicadors, sinó la nul·la voluntat d'esmena que manifesten (...) Rebutgen qualsevol crítica amb l'argument polític que no són de la ceba ni de la crosta. Simplement, es limiten a propagar sense manies la seva incúria verbal, i fan que cada dia més gent els imiti» (*Avui*, 23-1-09). I és que embrutar allò propi és una tendència destructiva que calma l'angoixa, molt habitual entre els parlants de llengües maltractades. Al capdavall, del que es tracta és que la feina bruta la facin aquells catalanoparlants a qui ronden sentiments de culpabilitat per ser qui són o tenen un enorme desig de castellanitzar-se. I d'aquesta manera, haurem estat nosaltres mateixos els responsables de la degradació i posterior extinció del català.

Més enllà del món globalitzat, hi ha vida. La nostra singularitat, com totes les altres, és una contribució única que enriqueix la diversitat.

Marcos Calucho, exdirector de la planta a Fraga de Becton Dickinson

«El futur de la comarca passa per reinventar-se»

Marcos Calucho va néixer l'any 1948 a Fraga, on hi ha viscut sempre. De pare fragatí i de mare xalamerina, va estudiar al col·legi Santa Anna, quan estava ubicat al Casc Històric, al col·legi Santo Tomás de Aquino i per últim, al Matías Montero. Després estudià a la universitat de Saragossa on, sense molta vocació, es llicencià en Químiques.

La seua primera feina va ser a Montsó, on hi va treballar durant 3 anys a l'empresa Monsanto, com a enginyer químic. Després fou desplaçat a Tarragona, durant 7 o 8 mesos, on es va assabentar que a Fraga s'anava a fer una planta d'articles mèdics. Es va crear Faber Sanitas l'any 1978, i Marcos Calucho en va ser un dels fundadors. Vuit anys després, l'any 1986, Becton Dickinson la compraria. Marcos Calucho va exercir de director de Faber Sanitas, primer, i després de Becton Dickinson, des de l'any 1988 fins l'abril de 2009.

Pregunta. Com van ser los inicis de Faber Sanitas a Fraga?

Resposta. Quan jo vaig arribar no hi havia fàbrica, sol camps de presseguers. Nosaltres treballàvem a les oficines que la fàbrica tenia a Saragossa, mentre es compraven els terrenys i es feia la fàbrica.

Com a Faber Sanitas, va ser una fase molt creativa. Vam partir de zero i érem molt atrevits. La tecnologia de fabricació d'aquest tipus de productes estava en mans de quatre multinacionals (japonesa, alemanya i dues americanes). Durant els 8 anys de vida de Faber Sanitas, vam dissenyar i construir productes i maquinària per nosaltres mateixos.

El primer director de la fàbrica de Fraga va ser Manuel Jalón Corominas, el mateix que va dissenyar la xeringa. A l'inici, a la planta solament estàvem cinc persones: un enginyer industrial, un enginyer tècnic, un enginyer econòmic, que era Manuel Jalón i jo. Tots vam anar construint la fàbrica, dissenyant el producte, fent proves, comprant les maquinàries inicials. Al principi, vam

tenir molts problemes, perquè era tecnologia molt complicada. Però, quan vam superar els problemes inicials, el nostre producte va tenir molt èxit, augmentant la producció i treballant a quatre torns per la nit.

En eixa primera època jo portava el departament de qualitat, que tenia relació amb el ministeri de sanitat. Llavors, les xeringuilles i les agulles s'equiparaven als fàrmacs. El meu nom anava a milions i milions de xeringuilles i d'agulles i si passava alguna cosa jo n'era el responsable.

Els últims anys de Faber Sanitas, veníem productes i fàbriques. Es van fer plantes a l'Iraq, que estava en guerra. S'utilitzaven per exportar productes sanitaris a tots els països musulmans veïns. Una altra fàbrica que vam crear va ser a Rússia i una altra a la Xina. Tot es va fer des de la planta de Fraga.

A més a més, entre l'època de Faber Sanitas i de Becton Dickinson, van arribar a formar unes 300 persones, tècnics titulats.

P. Com es va fer el canvi de Faber Sanitas a Becton Dickinson?

R. Va arribar un moment en el qual les multinacionals ja ens respectaven i ens tenien por, perquè cap d'ells construïa plantes 'claus en mà'. Aleshores, BD va decidir comprar-nos, no competir amb nosaltres, després de vuit anys sent independents.

En l'època de BD no vam fer més plantes, però vam col·laborar en la implementació, dins l'estructura de BD, de plantes de xeringuilles i d'agulles a la Xina i l'Índia.

P. Quina ha estat l'evolució de Becton Dickinson durant tots aquests anys?

«De totes les plantes de BD arreu del món, la planta de Fraga és la 'joia de la corona'»

R. Quan BD va comprar la planta, sabien que era una bona planta, però no podien imaginar el grau de tecnologia i de productivitat que tenia. De totes les plantes de BD arreu del món que fabriquen aquest tipus de producte, la planta de Fraga és la 'joia de la corona', o com diuen ells *'el buque insignia'*. I encara avui la planta de BD és considerada la millor planta de BD d'aquest tipus de producte.

P. Quina és la transcendència de BD a Fraga i a la comarca del Baix Cinca? Que suposaria el tancament de la planta per a la zona?

R. BD és la fàbrica més gran de la província d'Osca. No hi ha cap fàbrica a Aragó que exporti tant com nosaltres. Seria un desastre per a tota la

«Per els productes, per poder ser competitius»

zona que es tanqués la planta. Nosaltres aquí, a més a més, hem tingut una filosofia de personal molt clara, que ha estat que tot el que es pugui fer amb personal de la zona s'ha de fer i tot el que es pugui comprar a la comarca, es compri. I també tenim molt clar, la responsabilitat social corporativa, és a dir, que d'alguna forma, tot el benefici que té la planta s'ha de reinvertir en la comarca on estem. Per això, col·laborem, pràcticament, en tots els organismes petits i grans de la comarca, des de Creu Roja, l'equip de futbol, de natació, l'associació d'ames de casa, l'associació contra l'Alzheimer, contra el càncer, etc. I òbviament, tots els llocs de treball que surten, si es pot, es cobreixen amb gent de la comarca, no solament dins entre el personal menys qualificat, sinó fins i tot d'enginyers, tècnics, químics, etc. Pràcticament som tots d'aquí.

P. Al mes d'abril de l'any 2009, es va jubilar. Va ser una decisió molt dura després de tants anys a l'empresa?

R. Com la planta està involucrada en la fabricació de productes estratègics i importants per a la seua supervivència, em van dir si no m'importaria supervisar els enginyers més joves que treballaven en aquest projecte, fins que els nous productes veïssin la llum. Un 'pacte de cavallers'. És a dir, que m'he jubilat, però continuo venint a la feina unes horettes.

P. Quin futur li veu a la planta?

R. Aquesta crisi, òbviament, ens ha afectat com a tothom. Hem tingut un cert impacte, degut, principalment, a la divisa, perquè el 60% de lo que venem ens ho paguen en dòlars. També ens ha afectat el preu del

petroli: països que són clients nostres i produeixen gas i petroli els hi pagaven a 150 dòlars el barril fa dos anys, i ara lis paguen 80. O sigui que tenen que pagar el producte més car per la divisa i a ells els entren menys diners perquè tenen el petroli més barat. Pràcticament els hi fa impossible comprar-nos el producte, han de recórrer a producte local.

L'altre factor de risc és que ens copien/clonen el producte. La nostra xeringa i agulla està considerada el top en qualitat. Hi ha molts clients que estan disposats a pagar un 20 o 30% més pel nostre producte, per la qualitat que té. Una forma de fugir d'aquesta situació és fabricar uns productes que tinguin un valor afegit i que siguin més difícils de fabricar, que no puguin copiar o que tardin 5 anys en fer-ho. El futur passa per reinventar els productes i això s'està fent. El futur és molt bo, perquè seran productes de més valor afegit, més sofisticats i difícils de copiar.

P. Parlant de futur, quan creu que la comarca del Baix Cinca superarà aquesta crisi econò-

«La crisi remuntarà en qüestió de 6 o 8 mesos. Però no vol dir que es generi feina»

mica que està afectant a tots els sectors, però sobretot a l'agricultura?

R. La crisi ens ha afectat a nivell global (hipoteques "escombrària"), nacional (de la construcció) i també a nivell comarcal. L'impacte de la fruita ha estat un desastre. El problema que s'ha trobat el sector agrícola ha estat el gran

increment dels preus dels adobs i pesticides, que ha pujat un 23% i el preu de la fruita que ha baixat gairebé un 30%. Així no es pot sobreviure. Això ho lligo amb la crisi de la globalització, per tant no serà solament aquest any, amb la qual cosa la solució és reinventar els productes per poder ser competitius i que no haguem de confiar en les subvencions del governs, ja que això no es pot sostenir molt de temps. Amb la globalització, el fet que aquí vinguin productes de fora és més gran.

La crisi remuntarà en qüestió de 6 o 8 mesos. Un PIB que ha estat negatiu en els darrers mesos, veurem com en 4, 5 o 6 mesos començarà a ser positiu. I jo espero que la tendència segueixi sent positiva. La qual cosa ha trencat aquest factor temible que es entrar a deflació.

Però no vol dir que es generi feina. Continuarà estant al mateix nivell o pitjor durant tot l'any que ve, perquè per a crear treball, el PIB a Espanya ha de créixer com a mínim un 2%. Si no creix això, no es crearan més llocs de treball.

Tot i això, Fraga i comarca té avantatges competitius importants perquè està geogràficament situada en un lloc molt bo, només ens falta el tren. Un altre factor important és que tenim abundant aigua i molt espai. Fraga és un terme molt gran i relativament barat comparat amb Lleida. Tenim un clima que afavoreix que la fruita sigui extraordinària, en qualitat. Les condicions bàsiques que té aquesta comarca per créixer, i per tenir un futur afalagador existeixen. Però, després tot depèn de les persones, de la gestió i fer una idea i un projecte atractiu i compe-

titiu. La gent a la comarca és un dels elements bàsics per prosperar.

P. El passat 17 de desembre es va aprovar la llei de llengües d'Aragó a les Corts. Què en pensa al respecte?

«Demana que es fes un esforç aquí a Fraga per conjuntar idees i intentar posar-se d'acord. No és convenient per al fragatí ni el català que es vegin punts de vista tan diferents»

R. La llei de llengües tindrà un impacte en tota la Franja. La gent està molt dividida en quan si s'està a favor o no de lo que es parla aquí es català o no es català. Jo ho veig com a que és un arbre, un mateix tronc i amb diferents branques que es nodreixen de la mateixa saba. Després ja depèn de a quina branca et trobis. Lo que si que és cert, que si es vol tenir una gramàtica i una llengua estructurada, òbviament, s'ha de recórrer al català.

Simplement, demana que es fes un esforç aquí a Fraga per conjuntar idees i intentar posar-se d'acord, no és molt convenient, ni pel fragatí ni pel català, que es vegin punts de vista tan diferents. Han de buscar més lo que els uneix i no el que els separa i arribar a algun acord encara que fos acord de bones intencions per veure que és lo més convenient per la comarca i per la Franja, més que decidir qui té raó.

Pere Anguera

El passat 4 de gener va morir a Reus el professor i docent en Història, Pere Anguera i Nolla, a causa d'una greu malaltia. Considerat com un historiador i un activista cultural de gran vàlua, havia presidit el Centre de Lectura de Reus i l'any 2007 va rebre la Medalla de la Ciutat.

Pere Anguera era un enamorat de les terres de la Franja i en especial del Matarranya. L'any 1981 li va ser encarregat el treball d'investigar i redactar els textos de la comarca del Matarranya per al volum XI de la Gran Geografia Comarcal de Catalunya. Fou, aleshores, quan el cronista va poder conèixer a l'insigne historiador quan aquest es posà en contacte amb ell i demanar-li la seva col·laboració i assessorament. En la investigació i redacció dels textos també hi col·laborà l'enginyer Carles Maristany.

L'obra, a més d'estudiar el relleu, el clima, els rius, l'economia, etc., també estudiava la història de cadascun dels municipis. El volum va ser publicat l'any 1984 i va tenir un gran impacte. Era la primera vegada que des d'una investigació seriosa es publicava, una per una, la història de les poblacions. Una gran quantitat d'estudis publicats posteriorment han begut de les fonts d'aquesta obra i moltes vegades sense citar-ne la procedència. Fruit de la redacció d'aquesta obra, l'historiador contava amb una gran biblioteca sobre tots els aspectes de la comarca del Matarranya, perquè durant la redacció va visitar tots els pobles de la comarca, investigà els seus arxius, i adquirí o va traure fotocòpies de totes les obres publicades al llarg de la història. La mort de Pere Anguera ha estat una gran pèrdua també pel Matarranya.

Joaquim Montclús

Els que no parlen

■ Josefina Motis

Estem saturats de comentar, llegir, veure i sentir tot el relacionat amb maneres de parlar, formes d'expressar-se, les llengües i els seus drets.

Ens podem parar un moment per fixar-nos amb els que no parlen i amb els seus drets també. Hi ha qui no parla per no tenir opinió, falta de criteri, o simplement per discreció o d'altres ocupacions.

N'hi ha uns altres que podent enraonar, alguna limitació els impedeix opinar i raonar amb claredat. I d'altres, que ni tan sols poden enraonar. Són els discapacitats intel·lectuals, amb trastorns de conducta de més o menys gravetat, retard mental amb deficiències físiques o sense.

Representen un percentatge de població considerable, amb un ample ventall de causes, graus i edats. Població i persones que necessiten una atenció contínua les 24 hores del dia. No tan sols estan callats, sinó que hi ha un silenci i desconeixement sobre ells en els àmbits on no es viuen aquests temes. Desconeixement i rebuig, segons com, per a ells i amb falta de valoració total de qui els cuida a l'àmbit familiar.

No m'agrada personalitzar, però per donar-los suport em posaré com exemple.

«De petita anava a l'escola i a l'estiu ajudava als treballs del camp de sol a sol. Més endavant, després de diverses feinetes, vaig treballar d'ATS, igualment fent torn de nit com doblant el de dia. Treballant i

després de demanar baixa maternal, estudiava psicologia. Tenia idea de dedicar part del meu temps a la rehabilitació de delinqüents. A l'acabar em vaig trobar amb el segon fill problemàtic. I puc dir ben alt i ben clar, que ha estat el treball més intens, esforçat, responsable, dur, gratificant, humanitzant, fent canviar l'ordre de valors i la visió del món, de totes les feines pagades que es puguin arribar a tenir. Tant abans, con després dels 24 anys del noi, que està més dies i hores a un centre. I encara vaig poder fer tot un curs teòric i pràctic, d'atenció a discapacitats posant-me al dia professionalment».

L'ofensa més gran que puguin fer a una cuidadora a la família es «preguntar-li si treballa». O que li diguin «el que ha de fer» des d'un desconeixement total.

I segur que als que es troben a pobles no gaire grans se'ls hi dobla la dificultat, ja que per falta de serveis es deuen haver de desplaçar a centres més o menys llunyans, mèdics, escoles especials, tallers, assistències socials etc. A les ciutats, això està cobert, avui per avui.

Els dèficits més importants estan amb les places residencials, per quan són adults, encara que en els darrers anys a Catalunya ha millorat això.

Clínicament hi ha un «desert» important per a les persones adultes que per malalties cerebrals, o d'altres, es queden amb deficiències físiques o psíquiques. Tenen tractament hospitalari per a la malaltia, però després els envien a casa on els donen una atenció molt insuficient i temporal. Reclamem reconeixement i valoració, també, com a cuidadores familiars a les persones que es dediquen a aquests malalts i a atendre persones molt grans que neces-

siten ajut.

Com es sabut, fa pocs anys va sortir la Llei de Dependència.

Fa falta molta divulgació de com es pot entrar als serveis que pot facilitar aquesta llei. Sobre tot als pobles potser falta coordinació entre l'Administració i els ciutadans. Això és una informació que ha d'estar a l'abast de tothom als pobles i ciutats. Les competències han passat al departament de Benestar Social de les CC.AA.

Més informació sobre Catalunya i Aragó entrant a la pàgina web. Es poden assabentar d'on s'han de dirigir per fer la gestió.

1. S'ha d'omplir un imprès de sol·licitud de servei amb les dades de la persona necessitada i la seva problemàtica.
2. Un equip de professionals fa una valoració de les necessitats.
3. La valoració es fa en tres graus de dependència i diferent gravetat.
4. Segons aquesta valoració hi ha uns ajuts programats que poden anar de teleassistència a persones a domicili, o ajut econòmic.
5. També es consolida la necessitat de la plaça a centre d'atenció quan estan atesos adequadament.

Sistema Aragonés de Atención a la Dependencia. Delegacions:

Osca: José Antonio Llanas Almodévar, 2-4 (22004).

Tel. 974 238 546.

Terol: Pza. San Francisco, 1 (44001) Tel. 978 641 617.

Oficina Central:

Saragossa: Camino de las Torres, 73 (50008).

Catalunya: Gran Via de les Corts Catalanes, 604, 6è 1^a 08007 Barcelona

L'ESPURNEGALL

■ Natxo Sorolla

El mes de febrer de 2010 al voltant de la Llei de llengües, el Govern d'Aragó anuncià la creació d'una oficina tècnica de política lingüística que en els acords del Consell de Govern no hi apareixia. *Nuevo Aragón* es visualitzava com a corrent intern del PAR mostrant la seua proximitat amb els grupuscles secessionistes de la llengua. La Consellera aragonesa de Cultura intervenia en català i aragonès a les Corts. L'alcaldesa de la Codonyera (PAR) boicotejava una xarrada de CHA sobre la Llei de llengües. El PP, tot i haver criticat la despesa econòmica de la Llei de llengües, anunciava a Fraga una inversió per esborrar el català del nom d'alguns carrers i rebatejar-los

en castellà.

En les relacions de veïnatge continua la promoció de l'enfrontament entre Catalunya i Aragó. El PAR, redefinia l'aprovació del transvasament a quatre pobles catalans adduint que «aquests plantejaments coincideixen amb situacions com la dels Jocs d'hivern, o la tergiversació històrica». La Vanguardia dedicava un especial als Jocs d'Hivern amb el títol «la matusseria dels governant catalans tensa la relació entre Catalunya i Aragó». Entre alguns mitjans catalans tenia cert ressò una paròdia musical d'OregonTV que deia «les jode mucho, les toca mucho 'los collons' que fueran sólo un territorio del Reino de Oregon». La Ministra

Sinde declarava que el Patronat de l'Arxiu de la Corona d'Aragó no es reunia perquè el PP havia recorregut els aspectes competencials de l'Estatut català. En el camp dels béns religiosos de la Franja, el Govern d'Aragó negava que es mantingueren negociacions, i s'anunciava que el primer judici civil se celebraria el 18 de maig. Tot i l'interès polític i mediàtic aragonès pel patrimoni de la Franja, un historiador d'Osca declarava que als Estats Units hi ha més d'un centenar d'obres d'art aragoneses que no desperten la passió artística del país.

Finalment, el PSOE de la Ribagorça expulsava del govern els membres del PAR per promoure aquests una

plataforma per la millora de la N-260. I es despertaven de nou les al·legacions per l'ampliació de pistes de Cerler i el projecte de 3.500 habitatges a Montanui. La Plataforma Stop Gran Scala anunciava la interposició d'un recurs contenciós administratiu per la imposició d'una multa. I el Govern d'Aragó autoritzava el projecte de central tèrmica de carbó a Mequinensa.

TOT ENSENYANT LES DENTS

Força aèria

■ Ramon Sistac

Estic passant per un mal moment. De fet, un dels pitjors del que portem de temporada. Com a conseqüència d'una ingesta desmesurada de carxofes, patisc de meteorisme, aerofàgia i flatulència. No hi ha res més fi que la llengua grega per a expressar que un té gasos o, més ben dit, que deixa anar (o s'aguanta, segons la circumstància) pets i llufes. Un cop ja he arribat ací, no tinc cap inconvenient, tanmateix, a desexcusar-me davant la parròquia per haver triat un tema tan perfumat (i una metàfora tan poc afortunada). Per a un altre dia deixaré el tema, apassionant des del punt de vista científic, de les propietats carminatives d'alguns aliments, herbes i altres productes naturals, camp en el qual, dit siga de passada, tenim molt a aprendre de les cultures dites orientals que contraresten els efectes aeris de verdures, hortalisses i llegums amb sàvies i assenyades combinacions d'espècies i condiments. Tampoc no voldria pas que algú pensés que, en la seua estructura profunda, el present article va dedicat al Partit Popular, als responsables de la política agrària europea o al desgraciat o desgraciada que ha aturat el cotxe davall de casa amb la música a tot estrop. Paraula que no. Respireu amb tranquil·litat —però no ensumeu gaire— perquè vull parlar de les carxofes.

Tot cercant-ne informació, arribo a la conclusió que la *Cynara scolymus* és una de les poques menges realment autòctones

de les nostres terres del nord del Mediterrani occidental. De fet, no és res més que un card domesticat. El seu nom actual prové de l'àrab andalusí *hurxufa* (en àrab clàssic *harxafa*), i pareix que és una contribució del català a algunes de les llengües romàniques veïnes: així el castellà *alcachofa*, l'italià *carciofo* (masculí), el gallec i portuguès *alcachofra*, l'occità *carchòfa*. És curiós que, per populars que siguen, els productes alimentaris que vénen de fora presenten en la nostra llengua una gran diversitat de sinònims dialectals (per exemple, *trumfa*, *patata*, *pataca*, *trumfo*, *creilla*...) o de variants d'un mateix ètim (*tomata*, *tomate*, *tomaca*, *tomàquet*, *tomàtec*, *tomàtic*, *pomata*, *tomàtiga*, *domàtiga*...). Pel contrari, la nostrada carxofa té poquíssima varietat, tret de l'afegit es— (*escarxofa*) molt propi de la zona de Barcelona i, en general, del català central. És una bona demostració del lligam indissoluble que hi ha entre llengua, cultura i medi. *Carxofa* també s'utilitza per a designar un llaç o floc en forma de carxofa, i popularment és també la regadora de la dutxa, o el micròfon. I encara, molt vulgarment, és el nom de la «figa» o vulva (que els castellans, menys avesats a les delícies gastronòmiques que nosaltres, nomenen amb la insulsa «patata»).

Bé; disquisicions gastronòmiques a banda, encara és temps de carxofes. A Itàlia broden l'art de cuinar-les (en tenen d'aquelles morades i més còniques, crec que en diuen *de Provença*), a la nostres terres tenen fama les de Benicarló i les del Prat de Llobregat, per bé que estic segur que molts de vosaltres, especialment els que sou de terres no gaire fredes, en feu a l'hort algunes que, ben badades per l'efecte de l'escalfor de la brasa, poden provocar sensacions molt similars a l'èxtasi o l'orgasme. Vist així, segur que és més que justificable de patir, pel seu consum, algun «efecte col·lateral».

La CHE finalitza el condicionament del riu Sosa a Sant Esteve de Llitera

■ Fernando Sabés

EDUARDO FARO

Condicionament del riu Sosa

La Confederació Hidrogràfica de l'Ebre ha finalitzat l'actuació de condicionament del riu Sosa al municipi de Sant Esteve de Llitera (Osca) que ha suposat una inversió propera als 70.000 euros.

Aquesta obra s'integra en un

projecte general que desenvolupa l'Organisme per a la recuperació de lleres a tota la Conca de l'Ebre i que suposa l'execució de recuperacions de la secció de desguàs dels rius, restitucions i proteccions de marges i neteges a les loca-

litats que ho demanin.

Els treballs són de gran importància per al municipi i van ser demanats des del seu Ajuntament perquè permetien definitivament el condicionament d'una àrea d'esbarjo en les proximitats del casc urbà, al marge esquerre del riu Sosa.

Després de la necessària neteja de l'àrea, amb estassades i retirada de restes acumulades, s'ha procedit al tancament de la zona per a la seva delimitació, a la col·locació de mobiliari urbà (amb taules, bancs, papereres i jocs infantils), a la instal·lació d'un panell informatiu i a la plantació d'espècies autòctones.

A més, com la zona es troba a tres quilòmetres de la localitat també s'han millorat els accessos amb el perfilat i refinació dels camins des de Sant Esteve de Llitera.

Actuacions en curs

Des de 2005 la Confederació Hidrogràfica de l'Ebre va establir un pressupost concret bianual que es destina a aquest tipus de treballs sol·licitats pels municipis. Es tracta de recuperacions de la secció de desguàs dels rius, restitucions i proteccions de marges i neteges en totes les localitats de la Conca de l'Ebre.

El passat any 2009, gràcies a l'impuls inversor del Govern d'Espanya a través del Pla d'Estímul de l'Economia i l'Ocupació, (Pla E) s'han destinat més de 23.750.000 euros a restauracions de marges i riberes en tota la Conca; a treballs de repoblació i restauració forestal en forests i accions de millora per l'estat ecològic en tota la conca.

Mor Jaime Sallén Rosselló, empresari de Binèfar i inventor de diversos sistemes de seguretat

■ Javier Ortega

Jaime Sallén Roselló, inventor, investigador i empresari, va morir el passat 14 d'agost a Binèfar als 46 anys després d'una llarga malaltia. Estava casat i deixa mare i quatre germans.

Autodidacte, especialitzat en òptica, mecànica i electrònica, amb una clara vocació per a la investigació, tenia registrats més d'una quinzena d'avenços tecnològics, alguns d'ells relacionats amb la seguretat.

Desatacava entre els seus invents l'Euroescan, un detector de bitllets falsos que treballa amb raig làser davant els infrarojos tradicionals. Permet saber si els bitllets d'euros són veritables o falsos i també si són vells o estan arrugats.

Jaime Sallén va ser soci fundador de l'empresa Sallén Aviación (1984) i el 1988 va fundar la companyia Sallén Electrònica. En l'actualitat presidia el Grup Sallén, amb gairebé cent treballadors, i dirigia un equip multidisciplinari d'enginyers orientats a l'RD de la firma El Grupo, amb projecció internacional, que desenvolupa tecnologia de seguretat aèria, perimetral i biomètrica.

Jaime Sallén era una persona molt coneguda i estimada a Binèfar, la seva localitat natal, on presidia l'Associació de l'Aeroclub. Va rebre diversos premis i distincions per la seva activitat, entre altres, a la millor empresa exportadora, empresari

jove, emprenedor i la medalla al mèrit de la Guàrdia Civil, per la seva contribució amb les forces armades en matèria de seguretat.

El seu primer invent relacionat amb la millora de l'alimentació del bestiar el va realitzar amb només 16 anys. Sent encara menor d'edat, va vendre, acompanyat del seu pare Manuel, una patent a Bultaco que evitava que a les motos de cros i trial se'ls ofegué el motor en cas de caiguda. Va rebre per això dues motos, un barril d'oli i cinc milions de pessetes.

El 1987, quan treballava a l'empresa familiar, va rebre l'encàrrec de dissenyar i desenvolupar un projecte per a

blindar el pati d'operacions de les entitats financeres, inventant unes persianes que permetien la comunicació visual necessària en cas d'atracament. Un any després, van presentar una novetat a nivell mundial: l'arc detector de metalls de camp magnètic tridimensional que discrimina els objectes de metall en funció de la seva forma. Per a vendre aquestes solucions, Jaime va crear Jasar Electrònica, que més tard s'anomenaria Sallén Electrònica. Avui el Grup Sallén compta amb dues firmes: Sallén Seguretat i Sallén Aviación, aquesta última dedicada al disseny, construcció i comercialització d'autogirs.

LLEI DE LLENGÜES

Les llengües d'Aragó

■ Joaquim Montclús

Finalment, el ple de les Corts d'Aragó ha aprovat la llei de llengües amb els vots del PSOE i de la Chunta Aragonesista (CHA). El PP i el Partit Aragonès (PAR) hi van votar en contra, i també IU, en aquest últim cas perquè la considera una llei de mínims.

L'any 1975, encara en vida del general Franco, els directors i els principals membres de la Real Academia Española i la Real Academia de la Historia, davant d'una controvèrsia apareguda a la premsa valenciana sobre l'origen de la llengua, declaraven que la llengua valenciana era una variant dialectal del català i també ho feien extensiu als altres territoris de parla catalana i a la Franja. No sols feien aquesta declaració, sinó que renyaven i censuraven totes les persones que clarament utilitzaven els seus propis prejudicis com a font d'autoritat científica, mentre pretenien ridiculitzar i, fins i tot, insultar personalitats que, pel seu treball, mereixien el respecte de tots i en primer lloc dels signants. També denunciaven que negar la llengua catalana en aquests territoris no tenia res a veure amb la realitat i que era un fet suficientment clar per a la filologia i la història.

Després de més de 30 anys de democràcia, en alguns aspectes hem fet enrere, com els crancs. Davant de les controvèrsies sorgides al País Valencià i ara a la Franja de Ponent o Oriental, com ho diuen des d'Aragó, no hem vist cap declaració semblant per part dels membres d'aquestes insignes acadèmies que marquin el camí per on han de caminar els polítics. La redacció i tramitació de la llei de llengües, en una gran part, ha estat en mans de polítics, molts d'ells

castellans, sense formació i sense cap assessorament de personalitats enteses en la matèria i així, moguts per apassionaments i per prejudicis anticatalans, han deixat anar les més grans aberracions.

A les terres de la Franja de Ponent el català no va aparèixer perquè sí, sinó perquè en el seu dia van ser poblades principalment per catalans que hi portaren la seva llengua. Des del punt de vista civil, en certs moments de la història, aquestes terres van pertànyer a Catalunya igual que des del

punt de vista eclesiàstic. Recordem que, fins fa poc, una gran part de les parròquies de la Franja pertanyien a la diòcesi de Lleida. No entrem a debatre si aquestes terres han de pertànyer a l'Aragó o a Catalunya. Això és una cosa que ara no ve al cas, si més no ho han de decidir els seus habitants. Ara, només pretenem constatar una realitat.

Les posicions de cara al català de la Franja per part del PP i del PAR estan ancorades en el més ranci del pur franquisme. Malgrat el gran esforç fet per aquestes dues formacions polítiques, a través d'entitats civils, per dur la polèmica al carrer, no han tingut èxit. Les enquestes fetes en diaris, a través d'Internet i per altres mitjans, deixaven ben clar que la llengua que es parla a la Franja és el català. Els habitants de les comarques de la Franja saben molt bé que la llengua que parlen és la catalana, perquè s'adonen que és la mateixa que parlen, posem per cas, els de Lleida, Tortosa i Barcelona. És clar que hi ha diferències, però són mínimes. Les poques

D'esquerra a dreta: J. Maria Becana, Victoria Broto, Carme Alcover, Pilar Capuz, Artur Quintana, Chesús Bernal, Josep Bada i Nieves Ibeas.

SIDRID SCHMIDT VON DER TWER

persones que neguen a la Franja la catalanitat de la llengua ho fan per la pressió política i el caciquisme imposat pels dirigents del PP i del PAR, i poques vegades per ignorància. Fa uns anys, quan manava el PP a la Diputació General d'Aragó, en un acte organitzat per una entitat cultural a la Franja contra la unitat de la llengua, un dels ponents va declarar: «El conseller de cultura ens ha donat diners per fer soroll contra el català». Amb això està dit tot.

Molts dels dirigents del PSOE de l'Aragó són nascuts a les poblacions de la Franja i tenen plena consciència de la llengua que parlen, però per haver consensuat algunes esmenes amb el PAR en el moment de desenvolupar la llei poden cometre greus errors. La llei de llengües presentada pel grup socialista és una llei de mínims, perquè no contempla l'oficialitat de la llengua i ni tan sols la plena escolarització. Rebaixar-la una mica més significaria que no serviria per a res. No fa gaires mesos, el Consell d'Europa donava un toc d'atenció al go-

vern d'Aragó, per no prendre mesures de cara a la protecció del català i l'aragonès.

Malgrat que la llei deixa clar que és català, negar la unitat de la llengua seria un greu error. L'intent d'emular el País Valencià amb la creació d'una acadèmia de les llengües és una gran bestiesa. A València, molts filòlegs que formen part de l'Acadèmia Valenciana també són membres de l'Institut d'Estudis Catalans. Les contradiccions en què cauen són importants, però no els importa gaire, perquè ser membres de l'Acadèmia Valenciana els reporta una important font d'ingressos i ser membres de l'Institut d'Estudis Catalans els justifica el seu prestigi com a filòlegs.

Com s'ha fet fins ara, l'Aragó s'ha de regir per les normes de l'Institut d'Estudis Catalans, com també ho van aconsellar al seu dia els membres de la Real Academia Española. Aquesta llei, malgrat no reconèixer l'oficialitat, és un pas endavant. Sempre que s'interpreti a l'alça i amb seny.

Ermessenda de Carcassona (972-1057)

Va ser regent del Comtat de Barcelona, comtessa de Barcelona, de Girona i d'Osona. Filla de Roger I de Carcassona i d'Adelaida de Gualdà. Es va casar el 993 amb el comte de Barcelona, Ramon Borrell. Va participar en el govern dels seus comtats, sobretot després de la mort del seu marit, el 1017, va presidir assemblees i tribunals i intervingué en les campanyes militars a Al-Àndalus. Va emprendre campanyes militars contra el comte d'Empúries i, més tard, contra el seu propi fill per conservar el poder. Ramon Borrell va morir deixant hereu el seu fill Berenguer Ramon I; aquest tenia 13 anys i Ermessenda s'encarregà de la seua tutela, fins la seua majoria d'edat. També va ser tutora del seu nét Ramon Berenguer I, a la mort del seu pare, amb el qual es va enfrontar més tard.

Durant les regències d'Ermessenda, l'aristocràcia va iniciar el procés de feudalització de Catalunya, enfrontant-se als prínceps i a l'Església amb el recolzament dels consellers i de prelats partidaris de la reforma gregoriana com l'Abat Oliba o el seu germà, Pere Roger de Carcassona, bisbe de Girona.

Ermessenda va crear institucions com el capítol de la Catedral de Girona, el monestir femení de Sant Daniel de Girona o el masculí de Sant Feliu de Guíxols.

El seu sepulcre, tallat per Guillem Morell, es troba a la catedral de Girona.

Merxe Llop

Es crea un òrgan administratiu interí per al seguiment de la Llei de Llengües

■ Marià Álvarez

La Consellera d'Educació Cultura i Esports del Govern d'Aragó, María Victoria Broto, anuncià, durant la seua intervenció al ple de les Corts regionals del dia 12 de febrer, que la Llei de Llengües es proveirà dels seus organismes en els terminis temporals que el mateix text marca.

També va informar, durant la seua compareixença, que ja està funcionant, «sense cap cost adicional per a l'Administració», un òrgan administratiu provisional per a dur a terme el seguiment i constitució dels organismes i entitats que marca la Llei de Llengües, com ara el Consell Superior de les Llengües i les Acadèmies de l'Aragonès i el Català.

Aquest organisme provisional, que dependrà directament del Viceconseller de Cultura, Juan José Vázquez, està format per «personal que ja posseeix el departament i que compleixen les condicions de ser tècnics es-

pecialitzats i conèixer les llengües pròpies»– explicà Broto.

Segons ha pogut saber Temps de Franja, dins d'aquest equip de treball estan l'assessor de Lectura i Llengües Pròpies de la Direcció General de Política Educativa, Toni Martínez; l'assessora de Llengües i Modalitats Lingüístiques de la Direcció General de Patrimoni Cultural, Carme Alcover, la cap de secció d'aquesta mateixa àrea, Inmaculada Sánchez, el director del Centre del Llibre d'Aragó (CE-LIA), José Luis Acín, els coordinadors del Projecte d'Animació Cultural «Jesús Moncada» Màrio Sasot i Antoni Bengochea, i la coordinadora del «Proyecto arredol de la luenga aragonesa», Pilar Benítez.

Aquest equip de treball, que haurà de resoldre els problemes i demandes que plantegen els ciutadans i les entitats culturals en temes lingüístics durant aquest període provisional, funcionarà fins que sigui creat for-

malment un organisme d'aquest tipus abans de l'u d'agost de 2010, segons els termes legals que planteja la Llei.

Les tasques més immediates que té aquesta oficina de política lingüística és preparar diversos contactes amb associacions culturals de l'aragonès i el català amb el viceconseller per a establir fórmules de col·laboració, i una reunió amb tècnics de l'administració per a analitzar problemes concrets que pot plantejar el desenvolupament de la Llei.

El 30 d'abril ha d'estar constituït el Consell Superior de les Llengües; i al mes d'octubre han d'estar constituïdes les acadèmies i aprovats els seus estatuts.

Los tres idiomes d'Aragó, a les Corts

■ José Miguel Gràcia

M. Victoria Broto en la seua intervenció al Parlament

Encara que només fos una anècdota, el divendres 13 de febrer, per primera vegada, van sonar les tres llengües a les Corts d'Aragó. María Victoria Broto, consellera d'Educació, nascuda a Guaso, va utilitzar les tres llengües al moment de contestar una interpel·lació del diputat Miguel Navarro del PP, que havia llançat un allau de dubtes sobre el desenvolupament de la Llei de Llengües. El gest de la consellera no va agradar al PP, no podria ser d'altra manera, per contra els diputats del PSOE van reaccionar amb forts aplaudiments. Tant de bo que el gest fos un signe d'una necessària normalització.

RETRATS ENTALLATS A PARAULES

Elvira Blanc Urquizu, botiguera de Beseit

La delicada virtut de la complaença al client

■ Marta Momblant

L'Elvira deu el seu negoci de Beseit a la força i a l'embranchida de la seva mare, que com tantes altres dones d'aquesta terra van saber lluitar i sobreviure després de quedar-se vídua als trenta-quatre anys. Amb els petits, orfes de pare, obrí un modest comerç a la planta baixa de la casa menuda que hi havia just al costat de la casa gran on més tard s'hi va traslladar, l'actual botiga de la llotja.

L'Elvira va prendre exemple de sa mare, dotada amb la delicada virtut de la complaença al client. Des del taulell on durant tots aquests anys l'hem vista despatxant-nos magre, ens explique que «aquí abans hi havien portat un bar i, molt abans encara –ens diu eixerida men-

tre trafega entre els pesos de la balança– una sala de ball que havien adequat son iaio i son rebisiaio fins que va esclatar la guerra civil». Quan l'Elvira m'ho diu amb els seus ulls fixos, plens de rialles, no em costa cap esforç tancar els meus i veure-hi ballant al so de la gramola o al ritme de dos músics rondaires a les persones d'aquest poble setanta anys enrere. Més abans encara, la botiga havia estat un cafè on els homes, servits per son iaio i son rebisiaio, hi venien a fumar, o seien a les cadires pel pur plaer de la tertúlia. I anant encara més enllà en el temps havia sigut un magatzem de rama. I és que sota el que ara trepitgem hi havia hagut, des de 1901, un preciós

forn de pa de diàmetre gegantí, que s'havia cavat a la terra i del que ara se'n pot fer un cop d'ull a vista d'ocell des de la placeta de la llotja que dóna pas a la Botera. Just allà mateix podríeu encara provar d'aspirar-hi l'olor del pa recent cuit al caliu de la llenya, on el iaio i el re-

bisiaio de l'Elvira s'havien esmerçat a terrejar per a impermeabilitzar-ne la cúpula.

Tota aquella lluita en temps feixucs, han servit per a que ara, l'Elvira Blanc Urquizu i la seva família hagen pogut viure'n, aixoplugats per les seves cases plenes d'història.

CRÒNIQUES TAGARINES

Orgull i vergonya

■ Esteve Betrià

En el *Diccionari de la llengua catalana* de l'IEC el substantiu **orgull** és definit com a 'Excés d'estima de si mateix, dels propis mèrits, que fa que hom es cregui superior als altres'; també com a 'Sentiment legítim d'estima de si mateix, d'elació per quelcom que hom ha fet, ha aconseguit, etc.'; i encara, com a 'La cosa que és causa d'aquest orgull'.

En el mateix diccionari trobem el substantiu **vergonya** definit com a 'Deshonor humiliant, cosa deshonorant'; com a 'Torbament de l'ànim per una falta comesa, per una humiliació rebuda'; i també amb un parell d'accepcions més que ara no fa al cas esmentar. Perquè el cas és que tant **orgull** (**ergull** [/'argúl/] en mequinençà i, si més no, en molts dels clàssics medievals: Ramon Llull, lo Rei En Jaume, Ramon Muntaner, Francesc Eiximenis,...) com **vergonya** –d'acord amb les definicions que hem vist en el diccionari– són sentiments provocats pels mèrits o pels desmèrits i faltes comeses per una persona, per un ésser humà determinat; és a dir, per les accions que hom voluntàriament ha fet o ha deixat de fer. Pareix que la voluntat personal del parlant, i alhora actuant, té un paper fonamental en l'aparició d'aquests sentiments, encara que siguin sentiments de sentits oposats. En fi, des del punt de vista de la voluntat, es podria dir, mirant el diccionari, que **orgull** i **vergonya** són antònims quasi perfectes.

En principi, com a catalanoparlant, trobo prou encertades les

definicions del diccionari; potser és ací on rau la raó perquè sempre m'ha estranyat sentir dir que algú es mostra molt orgullós (= que té orgull) per ser home –i no dona–, dona –i no home–, per haver nascut en un lloc o un país i no en un altre, per ser membre d'una ètnia determinada pel color de la pell o del cabell, etc. M'estranya aquesta utilització del mot orgull perquè crec que el fet d'haver nascut en un lloc o en un altre, amb un sexe o l'altre, en una família i no pas en una altra, per haver heretat un determinat color de pell, cabells o d'ulls, etc. no té res de meritori per part de la persona que es manifesta orgullosa d'aquesta circumstància, perquè no hi intervé la voluntat de la persona, més aviat es tracta d'una circumstància atzarosa: ningú no tria on vol nèixer; ni quan. Així no ha d'estranyar que mai no haja acabat d'entendre el sentit del dia de l'orgull gai o estar orgullós dels triomfs de determinat esportista o d'un equip de futbol, o que hom se senta orgullós de ser espanyol, o francès, o català, o aragonès... o del Poble.

Per les mateixes –o semblants– raons, no li trobo sentit a mostrar-se avergonyit –tenir vergonya– per les accions o comportaments de persones o col·lectius amb els quals l'únic lligam que ens uneix és el fet de compartir ancestres, idioma, sentiment nacional, amor pels colors d'un determinat club esportiu, etc. Dit d'una manera, per molt malament que es comporte una persona nascuda al Poble, que parle en català, que s'emocione amb els gols de determinat futbolista, etc. farà que tinga vergonya: el comportament inadequat o malèvol és d'aquesta persona, no pas meu. En fi, jo només sento –tal com es recull en el *DLC*– orgull o vergonya per allò que faig o deixo de fer, la qual cosa no significa necessàriament que en determinades circumstàncies em pugui sentir solidari o fraternal amb la resta de membres de l'espècie humana.

El català a exposició

■ Carme Messeguer

Amb el lema «El català, llengua de 10 milions d'europeus», Expolangues 2010, la fira de referència mundial en l'ensenyament d'idiomes, presentava la convidada d'honor en l'edició d'enguany, que ha tingut lloc a París entre el 3 i el 6 de febrer.

Des de fa més de 20 anys, Expolangues, saló adreçat a la promoció del plurilingüisme i els intercanvis internacionals, reuneix anualment a la capital francesa empreses, professionals i institucions implicades en l'ensenyament i l'aprenentatge de llengües. Tot això, des d'un vessant més institucional, de projecció d'una cultura i de mostra de programes educatius, fins a un altre de més comercial, d'aparador de mètodes d'aprenentatge, materials multimèdia i noves tecnologies,

escoles d'idiomes, agències de traducció i interpretació, editorials, propostes d'estades lingüístiques i d'intercanvis internacionals, etc.

La llengua catalana hi ha estat representada a través de la Fundació Ramon Llull, de projecció exterior de la llengua i la cultura catalanes (en què participen el Govern d'Andorra, la Generalitat de Catalunya, el Govern de les Illes Balears, el Consell General dels Pirineus Orientals de França, la ciutat de L'Alguer i la Xarxa de ciutats valencianes –per quan una representació institucional aragonesa ara que oficialment es parla català a l'Aragó?–); així

com d'altres institucions de referència, com l'Institut d'Estudis Catalans, l'Institut Joan Lluís Vives (que aplega les universitats dels territoris de parla catalana) o Linguamón: la casa de les llengües.

La imatge que s'ha volgut donar del català, dotzena llengua més parlada a Europa i 26a en el món virtual, és la d'un idioma modern d'ús habitual en tots els àmbits: els mitjans de comunicació, l'educació, l'administració, l'empresa, les ciències, les noves tecnologies i la creació artística, que es parla en quatre estats europeus: Andorra, Espanya, França i Itàlia. Distribuïdes en diferents espais

(Sala Alguer, Sala País Valencià,... El Quiosc o La classe), s'hi han pogut escoltar conferències, viure intercanvis d'estudiants, veure una mostra d'iniciatives diverses en favor de la llengua, espectacles musicals i la intervenció de personatges populars a França, com l'actor de Vilanova i La Geltrú Sergi López, en representació de tots els accents catalans.

Aprofitant la presentació del programa d'activitats d'Expolangues 2010 a l'Institut d'Estudis Catalans, els integrants de la Fundació Ramon Llull van signar un manifest reivindicant la plena oficialitat de la llengua catalana a Europa.

SOM D'EIXE MÓN

Qui pinta què

Francesc Ricart

A qui li importa una pintada en un pany de paret de la via pública? Enmig de tantes coses importants: poseu-hi la crisi econòmica que té col·lapsat tot Europa i tot el món, i les crisis de tota mena que ens envolten –polítiques, ecològiques, dels costums...–, incloses les personals... Repeteixo, quina importància pot tenir una pintada (o dues o tres) en el maleït pany de paret del carrer del Revolt, el de la pujada del cementeri de Fraga que ha aparegut pintat i repintat i tornat a pintar amb motius casolans: que si un mapa dels PPCC signat amb les sigles JERC (les Joventuts d'Esquerra Republicana de Catalunya), després una pintura nova tapant l'anterior, sense signar, amb una llegenda sobre els colors de la bandera espanyola: *Viva Aragón y Viva Espanya*.

A qui...? A mi, a mi sí que m'interessa i m'importa. I perdoneu la retòrica esmerçada fins arribar aquí.

Jo trio la primera pintada, què voleu que us diga. No sé qui l'ha feta, però em va provocar bones sensacions veure una «il·lustració» pública que pot recordar al personal una part important de l'ànima col·lectiva, la catalana, que tenim somorta (o amagada, directament) per la feina laboriosa i continuada de zelosos guardians al llarg de la història. La segona passada de pintura, sense gaire imaginació, amb la contundència que caracteritza «aquesta gent», no em va provocar sensacions sinó que em va con-

firmar temors, els que he raonat i escrit més d'una vegada: l'afirmació del patriotisme dual que diu que tenim la gent de la Franja, que diuen que vol ser espanyola de la tropa aragonesa (o era una altra cosa?), sense mostrar ni mica de rastre de catalanitat.

És curiós perquè després d'anys en què, suposadament, vivim en una democràcia, a les nostres comarques no es viu mica bé la cosa del contrast d'opinions quan una de les opinions suposa una presa de partit a favor de la catalanitat. Ah, no! Què hi ha de venir a fer aquests a les comarques de la Franja? S'exclamen alguns sacerdots investits d'autoritat immarcescible; i si no, com s'ha d'entendre l'arravatament de Cisco Bertran, l'excalcalde més important de Fraga, contra la presència de Convergència Democràtica de la Franja, en un article a *La Voz del Bajo Cinca* de la primera setmana de febrer? O bé aquest tragí de pintors de traç gruixut, amagant qualsevol simbologia catalana? Tan estrany li és al personal que a les nostres comarques apareguen idees –i les persones que les tenen, és clar– al servei de la catalanitat? De debò que no hi troben cap explicació històrica, geogràfica, sociològica o econòmica que ajude a explicar aquestes presències que no responen, com pensen malèvolament, a cap conxorxa del maligne català?

Arribat ací, aquest columnista vol confessar, humilment, que també es preocupa de la crisi econòmica i de totes les altres crisis que ens afecten aquí i a la Xina Popular, que deia aquell, i que té sentiments i interessos i que és sensible a totes les causes mundials més universals (passeu-me la hipèrbole) i a totes les arts, fins i tot les arts gràfiques i els *grafitti*... I que tria els que més li agraden i que se'ls mira i els vol entendre i que també vol saber qui els signa, els quadres.

Gracián i la Monarquia espanyola

■ José Miguel Gràcia

Enfront de les anàlisis utòpiques i providencialistes i les categories psicològiques, religioses o teològiques, emprades per referir-se a la Monarquia espanyola, de tots els analistes de l'època, tal com manté J. L. Bermejo, el gran Gracián feia la següent anàlisi conceptual: *«Hay también grande distancia de fundar un reino homogéneo y dentro de una provincia al componer un imperio universal de diversas provincias y naciones. Allí, la uniformidad de leyes, semejanza de costumbres, una lengua y un clima, al paso que lo unen en sí, lo separan de los extraños. Los mismos mares, los montes y los ríos le son a Francia término connatural y muralla para su conservación. Pero en la monarquía de España, donde las provincias son muchas, las naciones diferentes, las lenguas varias, las inclinaciones opuestas, los climas encontrados, así como es menester gran capacidad para conservar, así mucha para unir.»*

Han passat quatre-cents anys d'ençà que Gracián va escriure aquestes línies, i com en són d'actuals encara les seues paraules en aquest país anomenat Espanya. Ja sé que algú em dirà que les províncies i nacions a què es referia Gracián no són exactament les mateixes que

ara s'hi entenen, però en concepte són equivalents. En el moment de redactar la Constitució del 78, potser hi hagués col·laborat a la seua millora una lectura del subratllat de les paraules de Gracián; tot i què, ateses les circumstàncies polítiques i els grups de pressió, potser no haguessin servit de gran cosa. Es va fer allò que es va poder.

Abans de continuar vull dir que la cita de Gracián, reduïda a la part subratllada, la vaig veure escrita fa

força temps a la introducció del llibre de José Antonio Laborreta, *Un país en la Mochila*. Em va agradar. Fa pocs dies, ordenant unes quantes prestatgeries del meu despatx, em vaig topar amb els tres o quatre llibres que tinc de Laborreta, vaig veure de nou la cita.

Des de la capital del Regne d'Espanya i també des d'algunes altres parts, sembla que cada dia costa més reconèixer les diferències dels diversos territoris. Em refereixo a les diferències importants, aquelles que són bàsiques de la personalitat diferencial, com la llengua, la cultura, el sentiment de pertinença a un territori propi que la Constitució, en alguns casos, anomena *nacionalidad* i què els habitants d'alguns territoris li diuen nació. Ni gens ni mica tenen res a veure aquestes diferències amb les purament folklòriques o els tòpics sense fonament real. Se'ls fica en el mateix calaix, als nacionalistes, federalistes, separatistes, independentistes i a altres «istes», i se'ls critica per insolidaris, irresponsables i anticonstitucionals. Entrar en l'anàlisi de les singularitats i diferències d'aquests, no hi cap en el raonament dels que pretenen separar més que unir, tot i que manifestin el contrari.

Recentment estan apareixent

brots nous de fervor uniformador i centralista que no tenen res a veure amb la realitat plural espanyola, fins i tot, aquella que contemplà la Constitució de 1978. Estranya manera d'unir els territoris que se senten diferents, és aquella que atribueix el conjunt de mals existents a les autonomies, a les seues competències i a tots els seus dirigents. Estranya manera d'unir és també aquella que es desinteressa de les característiques especials d'algun territori. Els posaré un exemple: fora dels territoris espanyols de parla catalana, només hi ha 7 universitats que ensenyen la llengua catalana a Espanya. A Itàlia hi ha 12, a Alemanya hi ha 40 i a tot el món, unes 180. El català és la novena llengua europea, al mateix temps que el grec i per davant del portuguès, del suec i del danès. Quina hauria de ser la reacció del que se n'adona que és rebutjat per les coses que més estima?

A Espanya creixen els separatistes perquè creixen també els separadors voluntàriament o involuntària. Hi posaré un altre exemple: suposo recordarà el lector el creixement extraordinari d'Esquerra Republicana de Catalunya després de la campanya d'anticatalanisme dels governs d'Aznar. Quant millor farien els partits polítics, i més que ningú el PP, de no utilitzar l'atac contra algunes parts del nostre país com a planter de vots de la resta d'Espanya. Quant millor farien els mitjans de comunicació, molts d'ells de la capital del Regne, de no establir el melic d'Espanya a la Puerta del Sol.

No trobo millor cosa per acabar que aquestes paraules: *«...es menester gran capacidad para conservar, así mucha para unir»*, Baltasar Gracián, il·lustre aragonès, nascut el 1601 a Belmonte, anomenat de Gracián, des del 1985.

Hivernacle

Estic desitjant sortir de l'hivernacle, despertar, estirar-me, descongelar-me i deixar de banda el fred.

Desespero per veure un altre color de la realitat, com si una cosa tan senzilla, tan previsible i immutable en el temps com el canvi d'estació fos capaç d'aconseguir un gir radical al que avui em desagrada.

Potser massa quimèrica, poso les meves esperances en l'arribada de la primavera i veig que la meua persona entreveu certes llums que s'obren pas entre ombres.

De naturalesa poc inclinada a l'optimisme, requereixo de fortes dosis d'elements externs per travessar el clarobscur en el qual visc durant els dies curts, de poca llum i molt fred.

Ara que s'acosten mesos més complaents amb els cossos necessitats d'ambients temperats, m'envaeixen les ganes de fer plans, de moure'm en l'espai, de viatjar i visitar paisatges que renaixen de nou.

Passejar pels pobles del Maestrat, per les sendes del Matarranya, per les rutes de la Serra de Guara. Només de pensar-hi ja és un plaer, i avançar aquest delit programant-lo, imprimeix noves energies a aquest esperit descolorit que és el meu.

Si la realitat d'avui fos capaç de contagiar-se d'aquest mantell que cobreix la natura, potser llavors l'horitzó del nostre futur s'aniria aclarint i així aconseguiríem un cert aire de forces renovades.

Teresa Serrano

LA VIDA EN CALMA

Premi Franja: Cultura i Territori

Iniciativa Cultural de la Franja (Associació Cultural del Matarranya, Institut d'Estudis del Baix Cinca i Centre d'Estudis Ribagorçans) atorga anualment aquest premi a una persona o a una institució que s'hagin distingit per la defensa i promoció de la cultura, la llengua i el territori de la Franja.

HISTÒRIA DEL PREMIS

I Premi Franja: Cultura i Territori (2008)

A títol individual:
a **Pietro Cucalón Miñana**

Com a institució:
al **periòdic La Comarca** d'Alcanyís

II Premi Franja: Cultura i Territori (2009)

A la **Llibreria Serret** de Vall-de-Roures

III Premi Franja: Cultura i Territori (2010)

Al Sr. **José Bada Panillo**

Detall del premi, entregat el 15 de febrer de 2009 a Octavi Serret (Llibreria Serret de Vall-de-roures)

Iniciativa Cultural DE LA Franja